

Armoede raakt ons allemaal (1993)

Moderne armen komen niet om geld, maar vragen om bondgenoten

Sieth Delhaas

de Bazuin, 8 juni 1993

“De afgelopen vijf jaar zijn er 220.000 armen bijgekomen.”
DISK-directeur Hub Crijns

Inleiding

Tijdens het programmaonderdeel ‘Armoede raakt je’ van de bijeenkomst De arme kant van Nederland, was het pijnlijk te ervaren dat na de uitgebreide presentatie van het forum, het merendeel van de aanwezigen vertrok en de rest – de armen en direct betrokkenen – achterbleef om de discussie voort te zetten of aan te horen. Of dit de vertrekkenden is kwalijk te nemen kan hier in het midden blijven. En ook of het tekenend is voor de (des)interesse voor armoede dicht bij huis. Anderhalf uur is lang als men ook graag iets wil meemaken van andere programma’s. Aan de andere kant is de discussie over armoede in Nederland ook na anderhalf uur zeker nog niet ten einde.

Zorgarbeid leidt tot armoede

Aan het begin van de discussie over ‘armoede raakt je’ memoreerde Hub Crijns, directeur van het oecumenisch industriepastoraat DISK, hoe belangrijk het is met het armoedevraagstuk bezig te zijn. Want vijfjaar geleden, toen de kerken de alarmklok over armoede luidden, leefden er 700.000 mensen op of onder het minimum, vandaag zijn dat er 920.000. En wat de politiek betreft: armoede is geen lot, maar een zaak van politieke keuze. Het waren de bijstandsvrouwen, al dan niet met kinderen, en de alleenstaande oudere vrouwen, die vanaf het begin van de jaren tachtig als armen voor het eerst sinds jaren weer eens bij de diaconieën en caritasinstellingen aanklopten. Deze kerkelijke instanties waren zulke vragen allang ontwend.

Ploni Robbers-van Berkel, voorzitter van de ‘Arme Kant van Nederland’, meldt dat deze moderne armen niet in de eerste plaats om geld komen, maar de kerken vragen: ‘wees onze bondgenoot’. Daarbij is het aardig te weten dat het Landelijk Oecumenisch Project Kerkvrouwen-Bijstandsvrouwen vorige maand berichtte, dat zorgarbeid voor ruim 700.000 vrouwen tot armoede heeft geleid. Ik begrijp nu, waarom mannen zo slecht voor dit soort arbeid te vinden zijn.

‘Hoe raakt armoede professor Harry Coenen’, vroeg discussieleidster Maartje van Weegen

hoogleraar algemene sociale wetenschappen in Utrecht. “Bij arbeid gaat het niet alleen om betaalde arbeid. Er zijn vele andere arbeidsvraagstukken en er is grote ongelijkheid door onbetaalde en betaalde arbeid”, zo stelde hij.

Toos Jongma, voorzitter van het CDA-Vrouwenberaad, wist dat veel alleenstaande vrouwen, vijftigplussers vooral, nog niet gewend zijn om voor zichzelf te zorgen. Nu wordt duidelijk dat vrouwen die alleen zijn komen te staan doordat zij weduwe zijn geworden of gescheiden zijn, in armoede terecht komen. Jongma, met haar 5.500 CDA-vrouwen, probeert de politiek oog te laten krijgen voor de positie van die vrouwen.

Zorgarbeid niet gehonoreerd

Zo’n opmerking prikkelt ongelooflijk en Jongma kreeg even wat te verduren.

Want weduwen en bijstandsvrouwen zijn natuurlijk heel goed in staat voor zichzelf te zorgen, meer nog, ze hebben vaak tientallen jaren lang niet alleen voor zichzelf, maar meestal ook nog voor mannen en kinderen gezorgd. Alleen: overheid en samenleving honoreren die zorg niet en geven haar na het vertrek – op welke manier dan ook – van de partner, niet voldoende middelen om de zorg voor zichzelf materieel op een menswaardig peil te houden.

Robbers stelt terecht tegenover Jongma: “Vrouwen móchten eenvoudig niet werken. Vrouwen werden ontslagen als ze trouwden of kinderen kregen. En diezelfde vrouwen zitten nu in de armoede.” Ze raadde de CDA-vrouwen aan de vooroordelen die in de politiek heersen tegenover arme vrouwen te bestrijden en ook in eigen kring eens te kijken hoe men werkelijk tegen uitkeringsgerechtigden aankijkt. Robbers zelf had geleerd om samen te werken met de armgemaakten en naar hen te luisteren. Kortom: te proberen om werkelijk bondgenoot te worden.

“De regering en de bonden laten ons vallen.” Clara Legêne, bestuurslid van de Acht Mei Beweging, vindt het niet plezierig, dat ze ook nog wordt aangekondigd als armgemaakte vrouw. “Dat is vernederend”, maar het feit ligt er wel en in die hoedanigheid zit ze achter de tafel. Van haar zijn de woorden dat de armoede een collectieve keus is die in Nederland – door de politiek en de samenleving – wordt gemaakt.

Ruben Gowricharn, socioloog bij Sociale Zaken te Rotterdam, protesteerde tegen het mensbeeld van de overheid dat de doorsnee Nederlander neerzet als een calculerende egoïst. Alleen al uit de presentatie van het panel blijkt de afgang van de politiek als het om het armoedevraagstuk gaat.

Ad Bakermans (52) is ex-DAF-werknemer en nu actief in het crisiscomité. Na 36 jaar is hij op straat gezet door de leiding van een bedrijf, waar alle werknemers zich zo aan verknocht wisten. Hij noemde de aanzegging van de ene dag op de andere “de meest onsympathieke manier van ontslag”. Hij is het meest verbitterd. De werknemers daar dachten dat bij hun bedrijf alles zo goed geregeld was. Maar het sociale plan van DAF was door de banken weggekocht. Ook de bonden blijven voor hem staan als machteloze organisaties als het om de

overmacht van het kapitaal gaat. Bakermans: “Je ligt na zo’n massaontslag aan de kant. Niemand kijkt naar je om. Deze dag is de eerste die aandacht aan ons geeft.”

Betaalde arbeid centraal

Gowricharn vindt, dat we met z’n allen toch niet moeten vergeten dat Nederland een paradijs op aarde is, want mevrouw Clinton oriënteert zich op Nederland als het gaat om de hervorming van de gezondheidszorg in de Verenigde Staten. En daarom, vindt hij, moeten we knokken om dat paradijs te behouden en ervoor zorgen dat het stuk beschaving dat de sociale zekerheid is, ons niet wordt afgepakt.

Coenen waarschuwt, dat we moeten letten op het historisch proces. In 1964 is de Algemene Bijstandswet aangenomen en vanaf dat moment werd iedereen een burger. Maar door de economische recessie, door een ideologische verandering zie je minderheden ontstaan en worden deze groepen gestigmatiseerd. Hij verwijt de overheid dat er beleid wordt ontwikkeld ter bestrijding van uitkeringsfraude, terwijl geen van de onderzoeken die naar fraude zijn gedaan representatief is. Dus het moet verboden zijn op die basis beleid te maken.

Legêne, refererend aan de vrije keus die elk mens heeft, prijst zich gelukkig dat ze, juist vanuit haar gebrek-aan-geld-situatie, niet mee hoeft te doen aan de waanzinnige keuzes die mensen worden opgedrongen: dure sportschoenen, vliegvakanties, en hoe vaak per jaar? En Robbers verwijt de regering dat zij er bewust voor kiest de lonen niet te laten achteruit gaan, maar de uitkeringen wel.

Coenen verwijt de vakbeweging dat zij zich van oudsher gespecialiseerd heeft op betaalde arbeid. Hij vindt dat zij zich ook op vrijwilligerswerk en huishoudelijke arbeid had moeten richten. Ja, waarschijnlijk waren er dan niet zoveel armgemaakte vrouwen geweest. Coenen verwacht dan ook dat het nog jaren zal duren voordat het taaie gevecht voor honorering van al het werk nog maar begint. Hij steekt daarbij een pluim op de hoed van de Vrouwenbond FNV en de dito Voedingsbond die al jaren voor een basisinkomen vechten. Met zo’n inkomen voorkom je eveneens fraude. “Ja”, vindt Gowricharn, “want het sociale zekerheidsstelsel is door het bedrijfsleven als afvalbak gebruikt.”

Vier visies

In het praatpapier dat ‘De arme kant van Nederland’ voor deze bijeenkomst had gemaakt werden vier visies aangedragen om tot oplossingen van het armoedevraagstuk te komen:

- Visie op het economisch systeem. De marktgeoriënteerde economie werkt vooral via een afwentelingssysteem. Economisch zwakkeren zijn de dupe. Is een systematiek mogelijk, die zowel de lusten (welvaart, bestaanszekerheid, status) als de lasten (armoede, bestaansonzekerheid, isolement) eerlijker verdeelt?
- Visie op solidariteit. De joods-christelijke traditie is aanspreekbaar op diaconaat, het naaste worden van de medemens in nood. De nood kan zo groot zijn, dat deze de private

en groepsmogelijkheden te boven gaat. Op dat moment moet solidariteit bij wet geregeld worden.

- Visie op mensen. Politici en economen zien mensen veelal als kostenfactoren, als calculerende eenheden of als onafhankelijke egoïsten, die geprikkeld moeten worden tot zelfstandigheid. Is een andere visie op mensen nodig en zal die een ander beeld geven aan de mogelijk geachte oplossingen?
- Visie op individualisering. De emancipatie van diverse groepen in Nederland heeft geleid tot een geïndividualiseerd leefpatroon, dat zedelijk en cultureel zeer hoog staat. Deze positieve tendens wordt sociaaleconomisch lang niet gedeeld. Daar ontstaan heel snel verschijnselen als onderbetaling, ongelijke behandeling, economische afhankelijkheid en zorgafhankelijkheid. Is het doorvoeren van individualisering op sociaaleconomisch terrein, vooral in de sociale zekerheid, mogelijk?

Een laatste vraag die bij mijzelf opkwam aan het einde van de bijeenkomst was: stel dat Nederland geen economische recessie doormaakte, stel dat de DAF-werknemers en met hen vele, vele werknemers de laatste jaren niet de wacht was aangezegd door zovele werkgevers, zouden de bijstandsvrouwen dan nog steeds in haar eentje moeten knokken om gehoord en erkend te worden bij kerk, politiek en samenleving?